

A magyar közélet jellegzetes vonásai (1990–2020)

Bevezetés

A magyar közélet, ahogyan a többi ország közéleté is, igen sokrétegű. Belőle most csak néhány, a magyar társadalmi közéletet az elmúlt harminc évben jellemző lényeges és általános kérdést kívánok kiemelni. Az a kérdés foglalkoztat igazán, vajon változott-e valamit ez idő alatt a hazai közélet. Vannak-e csak rá jellemző általános vagy specifikus vonásai, és ha igen, melyek ezek?

A közletről

Hogyan is értelmezhető ez a fogalom? E rendkívül összetett kifejezés több értelemben, de legalább is főként társadalmi és politikai szinten közelíthető meg.¹ Felfogható úgy, mint egy személy vagy egy csoport kilépése a nyilvános térbe, vagy egyáltalán részvétele a társadalmi életben, eseményeken. A közleletet sokféleképpen szokás csoportosítani. Van helyi közélet, amelynek színtere a különböző (társadalmi, politikai, vallási) mikroközösség vagy kisebb-nagyobb csoportok, települések. Ezekben különféle civil társadalmi formák léteznek és működnek, amelyek alkalmasak a köz (*comune*) iránt elkötelezettek számára, hogy bennük fejtsenek ki közleleti, azaz az emberek bizonyos csoportjaira vonatkozó tevékenységet. Van azután külön nagyvárosi, fővárosi közélet is, amely sok tekintetben más jellegű problémák elé állítja az állampolgárt, mint az egyéb más, kisebb-nagyobb közleleti szintér. Hazánkban ez majdnem azonos már az országos közlelettel, ahol a nagyobb döntések zajlanak. Másutt is megvan ez a lehetőség, de itt lép be nagyrészt a direkt politikai közélet és cselekvés, amely érinti az országban (vagy esetleg azon túl) folyó politikai tevékenységet (a politikum világát, a helyi vagy országos közigazgatást, a vezető szervek munkáját, működésük lényegét stb.). Nem véletlen tehát, hogy éppen a főváros (vagy akár a nagyobb városok) polgármesteri székének elnyeréséért folyik nagy vetélkedés. S mindezeknek a tevékenységeknek erőteljes kapcsolata van már morális elvekkel és értékekkel. Aki a közleletben hivatásszerűen vesz részt, annak a magánélete nyilvánossá válik, ezért a politika aktorainak erkölcsi felelőssége hatványozottan magas. A magánélet és a közélet pedig – elvileg – nem válhat el egymástól, mert ennek komoly következménye lehet az egyénre nézve. A közleletben tehát

¹ A magyar közletről lásd például Patai Mihály – Parragh László – Lentner Csaba: *Magyarország a változó világban*. Budapest, Éghajlat, 2015; Utasi Ágnes: *Közösség és közélet*. Budapest, MTA PTI, 2010; Utasi Ágnes: *Kötelékben. Szolidaritás-hálók és közélet*. Szeged, MTA Társadalomkutató Központ – Belvedere Meridionale, 2013.

az emberek valamilyen szinten mindig részt vesznek, még azok is, akik azt mondják magukról, hogy „nem érdekel a politika”.

A politika mint elidegenedett szféra

Megfigyelhető a modern és posztmodern társadalom- és politikatörténetben, hogy gyakran elválik egymástól az állami és a civil szféra, más szóval a hatalom és a nép, aminek következtében két nagyobb társadalmi-politikai csoportosulás alakul ki: a vezetők és a vezetettek csoportja.² Ez a mai politikai rendszert általában jellemzi. A kérdés csupán az, hogy ez az elkülönülés milyen jellegű és milyen mértékű. Az elidegenedett viszonyokat az jellemzi, hogy a kettő között szinte szakadék tátong, azaz amikor a választók bizalmából hatalomra került vezetők tevékenysége szemben áll a vezetettek érdekeivel. A választópolgár a demokráciában a rendelkezésére álló információk birtokában szavaz, és megbízza a közhatalmat gyakorlókat, hogy végezzék el feladatukat a köz érdekében. Gyakran előfordul azonban, hogy a politikai szférában tevékenykedők egyre távolabb kerülnek azoktól az elvektől, amelyek követésére és beteljesítésére megbízást kaptak. További kérdés azonban, hogy ez a távolság milyen: jelentéktelen vagy radikális, azaz esetleg még szemben is állnak a korábban hirdetett elveikkel és az őket megválasztókkal. Ez utóbbi eset gyakran jellemzi a magyar (de a nemzetközi) közéletet is. Az újonnan fel-felmerülő problémákról a politikus már a saját (vagy pártja) érdekét követve dönt, ami lehet káros vagy egyenesen kifejezetten káros az őt megválasztók érdekére. S ha ez gyakran megtörténik, és a civil társadalom vagy a közszféra más ágensei ezt nem képesek korrigálni, akkor komolyabb konfliktusok jöhetnek létre a politikai vezetés és közélet aktív szereplői között.³

Néhány példa a magyar közéletből

Érdekes megfigyelni, hogy miként halmozódik fel az egyre nagyobb távolságból adódó feszültség egy-egy adott kérdésben, és miként hoz létre komoly szembenállást a hatalom és a nép, a vezetők és a vezetettek között. A demokrácia normális menetét az ilyen konkrét csomópontok képesek jelentősen befolyásolni. Erre az utóbbi harminc év magyar politikájából csak néhányat említek meg.

² Ezt a témát behatóan elemzi a 20. század egyik jelentős politikusa és politikatudósa, Antonio Gramsci. Lásd Antonio Gramsci: *Az új fejedelem*. Budapest, Magyar Helikon, 1977.

³ A nemzetközi szakirodalomból lásd John Schostak – Ivor F. Goodson: *Democracy, Education and Research. The Struggle for Public Life*. London, Routledge, 2019; Christine Trost – Alison L. Gash: *Conflict of Interest and Public Life. Cross-National Perspectives*. Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

A taxisbloká

Az Antall-kormány idején, 1990. október 25-én az üzemanyag jelentős, 65%-os áremelése miatt kezdetben csak fővárosi, később országos sztrájk és tiltakozás bontakozott ki. A több ezer taxis és fuvarozó szinte megbénította az országot, és jelentős rendőri fellépésre került sor. Látható volt, hogy itt alapvető érdekellentét van a politikai vezetés és a közsféra képviselői között. A politikai vezetők úgy hoztak döntést, hogy egyáltalán nem vették figyelembe a közsféra esetleges vagy várható reakcióját, hanem – a közélettől messzire elidegenedve – önhatalmúlag kívántak megvalósítani egy, a társadalom különböző rétegeit súlyosan érintő intézkedést. Ekkor vezetők és vezetettek komolyan szembekerültek egymással, és ez megszakította az 1989-ben békésen elindult társadalmi folyamatok irányát és jellegét. Csak nagyon hosszú tárgyalások vezettek oda, hogy újból megbékült egymással a két szemben álló társadalmi-politikai szféra.

A Bokros-csomag

Egy másik, kifejezetten önhatalmú politikai döntés az induló magyar demokrácia történetében az úgynevezett Bokros-csomag bevezetése volt 1995. március 12-én. Az akkori miniszterelnök, Horn Gyula egyetlen délután döntött arról neoliberais pénzügyminisztere tanácsára, hogy a közszférát jelentősen megterhelő pénzügyi megszorításokat vezet be. A magyar gazdaság akut egyensúlyi problémáit drasztikus lépésekkel szerette volna orvosolni: vámpótléket vezetett be minden árura, 9%-kal leértékelte a forintot, korlátozta a felsőoktatásban dolgozók létszámát (Horn Gyula: „Túl sok a filozófus”), szűkítette a gyermektámogatási rendszert, csökkentette az orvosságok állami támogatását és növelte a nyugdíjkorhatárt. Most nem vizsgáljuk, hogy ezek mennyire voltak gazdaságilag elkerülhetetlenek, vagy sem. Mindenesetre az biztos, hogy az Alkotmánybíróság döntése értelmében a „csomagot” néhány hónap alatt a kormánynak nagy részben vissza kellett vonnia. Mindez a közéletet mélyen sértő megoldás volt a miniszterelnök és pénzügyminisztere részéről. Erről a csomagról senkit sem kérdeztek meg (a többi minisztert sem), nem kérték ki senkinek a véleményét, nem készítettek hatástervet. Csak bejelentették. Az emberek (a minisztereket is beleértve) értetlenül álltak a dolog, a „csomag” előtt. Igen, elhibázott akció volt a szocialista miniszterelnök és a neoliberais pénzügyminisztere részéről, akik hatalmas népszerűségvesztést szenvedtek el ezzel a „csomaggal”, elvesztették azt a társadalmi konszenzust, amivel hatalomra kerülésük idején még rendelkeztek.⁴ A „csomag” bejelentése után hatalmas tüntetések kezdődtek. A magyar közéletben talán ekkor erősödött igazán fel az ellenállás a közéletben az úgynevezett „ballib” szövetséggel szemben. S kisebb-nagyobb kísérlet után mára a liberális párt szinte eltűnt, minimálisra zsugorodott, követője alig maradt, a szocialista párt pedig fokozatosan veszít erejéből és közéleti befolyásából.

⁴ Szabó Tibor: *Naiv ország. Politikai és filozófiai írások*. Szeged, Gradus ad Parnassum, 1999. 31–36.

Az őszi beszéd

Kirívó példa a magyar közéletből az aktív és passzív konszenzus teljes elvesztésére a magyar közéletben máig nem csituló visszhangokat gerjesztő őszi beszéd. 2006 májusában egy zárt körű balatonőrszói találkozón, az MSZP ott jelen lévő tagjai előtt – miután röviddel azelőtt megnyerték a parlamenti választásokat – az akkori miniszterelnök (Gyurcsány Ferenc) beismerte, hogy az előző ciklusban nem kormányoztak, hanem „végig hazudtak”. Anélkül, hogy részleteznénk, beszédében ezt mondta: „Nyilvánvalóan végighazudtuk az utolsó másfél-két évet. Teljesen világos volt, hogy amit mondunk, az nem igaz.” Programjaikat nem valósították meg, helyette csak kommunikáltak és megtevesztették a közvéleményt. Majd trágár szavakkal illette az országot. Miután a beszéd egyes részei, majd később az egész nyilvánosságra került, hatalmas bizalmi válságot idézett elő a magyar közéletben. Hamarosan nagy tüntetések zajlottak le a fővárosban és sok más, kisebb-nagyobb városban, és az akkori miniszterelnök lemondását követelték.⁵ A tüntetők 2006. szeptember 19-én megrohamozták az MTV-székházat, majd a többnapos tüntetéssorozat alatt a rendőrség brutálisan szétverte a tiltakozókat. Ennek következtében az 1956-os forradalom 50. évfordulóján újból véres, komoly nemzetközi visszhangot is keltő események zajlottak a fővárosban. A miniszterelnök azonban, bár sokan követelték, nem mondott le, tovább rombolva a hazai közéletet. Ráadásul ez a konok magatartás kontraproduktív is lett, mert a 2010-es választásokat nemcsak elveszítette a baloldali-liberális politikai oldal, hanem ellenfele, a Fidesz kétharmados többséget szerzett az Országgyűlésben. A „szoc-lib” miniszterelnök azóta is szinte minden jelentős megmérettetés idején magyarázkodni kényszerül 2006-os beszéde miatt. Mindenesetre a hazai közéletet jelentősen mérgezte ez az esemény, fenyegetve a demokrácia intézményébe vetett hitet.⁶ Hamarosan (2009) megalakult a Civil Összefogás Fórum,⁷ amelynek nagy szerepe volt az akkori kormány politikája elleni tüntetések szervezésében és a Fidesz 2010-es elsöprő győzelmében.

Az internetadó elleni tiltakozás

A harmadik Orbán-kormány idején, 2014-ben a nemzetgazdasági miniszter, Varga Mihály bejelentette, hogy a kormány minden megkezdett gigabyte-nyi elektronikus adatforgalom után 150 forint mértékű adó kivetését indítványozta 2015-től. A mindenkit közvetlenül érintő bejelentés hatalmas tiltakozást váltott ki mind a szolgáltatók, mind a felhasználó állampolgárok részéről. A tüntetések egyre jelentősebb méreteket kezdtek ölteni, már mindennap több tízezer ember vonult az utcára, nem csupán Budapesten (például az Erzsébet hídon százezrek vonultak), hanem az ország számos városában is.

⁵ Szabó Tibor: A civil kurázsi. *Kritika*, 44. (2015), 1–2. 13–14.

⁶ A demokráciáról lásd Norberto Bobbio: *Elementi di politica*. Torino, Einaudi, 2014.

⁷ A Civil Összefogás Fórum mozgalmát 2009-ben Simon János és Fricz Tamás kezdeményezték, majd országos szervezetté lett, vezetője már hosszabb ideje Csizmadia László.

Látható volt, hogy itt a kormányzati akarat ismét elszakadt az állampolgárok érdekeitől. Ezt a jelenséget mérlegelte a kormányfő, és – elejét véve a nagyobb felfordulásnak – még ugyanezen hónap, október 31-én bejelentette, hogy az internetadó bevezetését a kormány felülvizsgálta és elvetette.

Csak néhány emlékezetes csomópontot idéztünk fel annak bizonyítására, hogy amikor a politika, a kormány elidegenül saját választóitól, akkor annak – demokratikus viszonyok közepette – komoly következményei lehetnek. Szükségképpen van ez így, mert a vezetettek sohasem tudnak belenyugodni abba, ha a vezető csoport visszaél a hatalmával. A népakarat minden esetben megnyilvánul, ha a vezetők visszaélnak a népnekik delegált felhatalmazásával.

Örök vitatémák a magyar közéletből

Függetlenül a különböző színű kormányoktól és politikájuktól, Magyarországon mindig jelen van néhány jellegzetes, nagyon komoly, „a kedélyeket borzoló” téma. Mindegyikről itt most nem fogok részletesen írni, hiszen ez egy egész (vagy több) könyv témája lehetne. De az említés szintjén: ilyen például a népi-urbánus vita, a „zsidótéma”, a „cigányozás”, újabban a „migránszás”, azaz a rasszizmus bizonyos gyengébb vagy erősebb formája. Ezekre pró és kontra folyamatosan hallunk nagyon mély indulatokat gerjesztő, olykor sebeket felszakító példákat. Ilyen még a hazafias érzület és tematika különböző erősségű megjelenése: a patriotizmustól a nacionalizmusig (például Erdély esetében). Jellegzetes kérdések ezek, megítélésük mögött sok esetben egy központi törésvonal található még ma is: a közéletet jellemző népi-urbánus vita.⁸ Ez a magyar közélet alapvető törésvonala,⁹ továbbélését jól mutatja a kettészakadt magyar közélet, a még mindig meglévő bal-jobb vita,¹⁰ és a sokszor egymással acsarkodók által meghatározott közhangulat.

Látható, hogy a 21. század elejére a magyar közélet teljesen átpolitizálódott. Szinte nincs olyan közéleti téma, amely ne korbácsolná fel az indulatokat. Ilyen például a jóléti állam egyik fontos területe, az egészségügy, ennek állapota mára valóban kezd aggasztóvá válni,¹¹ amit jól mutat az emberiségre 2020 elején rátört koronavírus-pandémia. Elsősorban azért aggasztó a klinikai és egészségügyi helyzet, mert sokszor technikailag elavult körülmények között gyógyítanak az orvosok és az ápolók, ápolónők. Ráadásul sokan

⁸ A népi-urbánus vitáról lásd: Nagy Sz. Péter (szerk.): *A népi-urbánus vita dokumentumai 1932–1947*. Budapest, Rakéta, 1990; ugyanerről lásd Fricz Tamás: *A népi-urbánus vita tegnap és ma*. Politikatörténeti Füzetek. Budapest, Napvilág, 1997.

⁹ Lásd erről Fricz Tamás: *Az árok két oldalán. A magyar demokrácia természetrajza*. Budapest, XXI. Század Intézet, 2006, különösen *A politikai megosztottság és a törésvonalak természetrajza* című fejezetet, 221–256.

¹⁰ A választói magatartás és a demokrácia értékeiről Simon János több alapos tanulmányában és könyvében írt, amelyekben a magyar választók preferenciájának változásaiból következtet a magyar közélet állapotára. Lásd például Simon János: *A politikai kultúra színeképei*. Budapest, Századvég Kiadó, 2004, különösen *A magyar politikai elit* című fejezetet, 233–293.

¹¹ Tomka Béla: *Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában*. Budapest, Századvég Kiadó, 2003.

közülük az alulfizetett státuszuk miatt elvándorolnak a jobb feltételek elérése érdekében. Ez igen jelentős problémát, olykor ellátási gondokat okoz (függetlenül a pandémiától is) nap mint nap a kórházakban és egyéb egészségügyi intézményekben. Ez egyrészt fokozottan érinti az egészségügyi ellátásra jobban rászoruló idősebb korosztályt, másrészt az állampolgárok a 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozásunk előtt egy viszonylag színvonalas (bár nem egészen korszerű) ellátáshoz szoktak. Mára és a közeljövőre ez központi kérdéssé válik, háttérbe szorítva más, szintén akut társadalmi-közéleti problémákat, például a bevándorlást.

Az oktatásügy hasonlóan komoly téma a hazai közéletben, mióta 1989 után kezdetben szinte szabadon lehetett tankönyvet választani és oktatni, majd a Nemzeti alaptanterv kidolgozása idején standardizált lett az iskolai oktatás. Legújabbban is, 2020 elején ez az egyik vitatéma a hazai közéletben, hogy egyrészt melyik történelmi eseményt (1848, 1919, Trianon, 1956 stb.) hogyan kell tanítani, másrészt kit és mit is kell tanítani irodalomból. Olyan ideológiai szempontok ütköznek össze ennek kapcsán, hogy kell-e vagy sem kifejezetten baloldali írókat, költőket tanítani, vagy épp ellenkezőleg, a szélsőjobboldali írók, költők munkásságát kell-e tanítani az általános vagy középiskolákban (Márai Sándor, Wass Albert, Nyíró József vagy Nádas Péter, Esterházy Péter, Kertész Imre műveit stb.). Az emberek véleménye ebben a kérdésben jelentősen megoszlik, és rendkívül nehéz konszenzust elérni ezzel kapcsolatban.

Közmegegyezést (állandó örömet vagy bosszankodást) jelent viszont a magyar közéletben a sport, annak legkülönbözőbb formáiban. Hiába a sok sikeres sportág, mint a kézilabda, kosárlabda, vívás, cselgáncs, ökölvívás, az atlétika számos ága, az úszás, az evezés stb., a közéletet igazán a foci, a labdarúgás dominálja. S ez az öröm a bosszankodás mellett az utóbbi tíz évben nagy vihart kavart, elsősorban az intenzív stadionépítés miatt. Az ellenzék és a kormányoldal teljesen másként ítéli meg ennek szükségességét, s hatalmas, véget nem érő közéleti viták folynak róla. Néhányan összekötik ezt a kérdést az állandóan felmerülő korrupciós vádakkal. Néhányan egyenesen „maffiakormányról” írnak és beszélnek, ami még jobban felkorbácsolja az indulatokat a hazai közéletben. A viták gyakran csak egy-egy alkalmat jelentenek az ellenzék számára ahhoz, hogy támadja a regnáló kormányt. Valóban vannak kiugróan magas honoráriumok a labdarúgásban, és a stadionépítés üteme is talán túl erőteljes, ez még nem elég indok a mai közéletben az erről a kérdéstről hallható durva ellenvélemények megfogalmazására.

A közéletet tematizáló aktorok

A közélet politikai főszereplői, a pártok és pártszervezetek nagymértékben befolyásolják azokat a témákat, amelyekről a közbeszéd folyik. Szinte felsorolhatatlanok a hazai közéletet tematizáló szervezetek, csoportok. Álláspontom szerint az említett témákat vagy egy-egy új komolyabb közéleti eseményt a kormányzat is tematizálja. Felvet bizonyos gazdasági vagy külpolitikai témát, amely közelről érinti a polgárok érzelmeit, érdekeit, és ezzel vitát vagy egyetértést vált ki. Ilyen, a közéletet talán leginkább megosztó téma

például 2015 óta a migráció kérdése.¹² A mostani kormány álláspontja következetesen elutasító az illegálisan az Európai Unió területére belépőkkel szemben. Más, liberális pártok, mozgalmak, NGO-k és politikusok ezt hosszú időn át erőteljesen vitatták, és humanitárius okokból a bevándorlás mellett érveltek, míg a mai kormány az állami szuverenitást és a nemzetbiztonságot tartja fontosnak. Az bizonyos, hogy a muszlim bevándorlás – ha hosszú ideig fennmarad – képes teljesen megváltoztatni az európai történelem menetét.

A közéletben felvetett és állandóan ébren tartott vitakérdések egy része lehet „gumi-csont” is, de lehet az embereket hosszú időn át foglalkoztató tényleges probléma (például a valós vagy feltételezett korrupciós vádak, a szegregáció megítélése, a romák helyzete, egy-egy rangos díj odaítélése). A közéletben ezek megítélése szintén nagyon megosztja az embereket. S ennek a megosztottságnak nálunk komoly történelmi gyökerei vannak. Ráadásul a magyar pártok és a kormányok politikai technikája hazánkban gyakran mutat fel folytonosságot, függetlenül a kormányok színétől és jellegétől. A trianoni békediktátum óta folyamatosan megfigyelhető, hogy gyakran érzelmi politizálás, hangulatkeltés folyik, sőt nem ritka a bizalom teljes hiánya, az egymás rágalmazása, a gyűlöletbeszéd sem, annak feltételezése, hogy a másik feltétlenül a többiek, vagy egyenesen a „magyar-ság” kárát akarja. Az emlékezetpolitika számos kérdésében pedig ma sincs közmegegyezés a magyar társadalmi közéletben, például hogy milyen is volt a Horthy-rendszer, a Kádár-rendszer, 1956, az ügynöklistákat nyilvánosságra kell-e hozni vagy sem, vagy az, hogy a rendszerváltozás megtörtént-e valójában stb. E problémák tisztázása mind ez ideig nem történt meg a magyar közéletben, de az itthon tapasztalható politikai szembenállások (olykor ellenségesség) és érdekellentétek miatt erre nem is lehet számítani.

Jelentős szerepe van mindebben a politikai publicisztikának, az újságoknak, a politikai újságíróknak, tévécsatornáknak, különböző politikai vagy közéleti rendezvényeknek. Ezeken a legkülönbözőbb politikai orientációjú szakértők fejtik ki álláspontjukat egy adott kérdésről. Demokráciában ez kívánatos is, hiszen az állampolgár össze tudja vetni a különböző álláspontokat, és könnyebben tudja kialakítani saját szempontját.¹³

A civil szféra szintén képes felvetni a közéletet hosszú ideig lefoglaló témákat (abortusz, „másság” kérdése stb.). Ezek is fontos, az emberek köznapi életét érintő kérdések, amelyeknek esetében a konszenzus kialakítása a cél. Ezek jelentős része már az interneten zajlik. A média szerepe jelentősen megnőtt a közélet alakításában,¹⁴ szinte a negyedik hatalmi ággá vált.

S végül az egyes emberek kötetlen megnyilvánulásai szintén terjednek a közéletben. A közbeszéd, a „common sense” befolyása jelentős az emberek politikai identitása kialakításában. A viták, a beszélgetések, az eszmecserék barátok, ismerősök, kollégák között szintén képesek formálni az emberek döntését. A hamis hírek, álhírek

¹² A migrációról lásd Szabó Tibor: *Az instabilitás kora. Tanulmányok múltból, jelenről, jövőről*. Szeged, Belvedere-Meridionale, 2014. Ennek angol nyelvű változata: *Global World Instability*. Budapest, CEPoliti, 2018.

¹³ Giovanni Sartori: *La democrazia in trenta lezioni*. Milano, Oscar Mondadori, 2009.

¹⁴ Bayer József – Bajomi Lázár Péter: *Globalizáció, média, politika. A politikai kommunikáció változása a globalizáció korában*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 2005.

gyorsabban terjednek, mint az igaziak, s dezorientálják, manipulálhatóvá tesznek embereket, kisebb-nagyobb társadalmi csoportokat.

Mindezeknek a közéleti témáknak végül is komoly jelentőségük akkor van, amikor az emberekben kialakul saját politikai, erkölcsi, kulturális meggyőződésük, és ez képes pártpreferenciáikban meg is nyilvánulni.¹⁵ A közélet alakítása, alakulása tehát a pártoknak és a kormánynak a szempontjából is alapvető. Meg kell nyerni céljaiknak az embereket pártoknak, politikusoknak, a közéletet formáló csoportoknak, ha érvényre akarják juttatni politikai akaratukat. Az lesz hegemon párt, amely ezt el tudja érni.

Összegzés – Néhány megjegyzés a közélet stílusáról

A közéletet foglalkoztató kérdések érzelmi töltése olykor igen nagy. Gyakran vezet emberek, csoportok, mozgalmak pártok között heves vitához. Az elmúlt harminc év alatt sok vitát, tiltakozást, békemenetet és tüntetést láttunk. Ezek hevéssége attól is függ, mennyire érinti közletről a politikai aktorok érdekeit, esetleg mennyire sértik értékeiket. Úgy vélem, hogy miután 1989 után néhány (elsősorban a liberális SZDSZ) párt részéről tapasztalható negatív hangulatkeltési hullám elcsitult, és a békésebb pártok (például az MDF) egyre komolyabban kezdtek dominálni, hazánkban a demokrácia ügye egészen 2006-ig kisebb-nagyobb zökkenőkkel haladt előre. Az öszi beszéd szinte mindent megváltoztatott addig, amíg újabb, többé-kevésbé békésebb időszak nem következett be a hazai közletrben (NER). A politikai kultúrát azonban alapvetően átjárja egyfajta bizalmatlanság a másik félle szemben. Sok politikai vitát, veszekedést az hat át, hogy mindkét fél úgy véli a másiktól, becstelen emberek gyülekezete, akik alá akarják ásni az ország lakosságának érdekeit, és meg akarják semmisíteni a másik felet. A közéleti kérdések radikális megközelítése általában jellemző volt a MIÉP politikusaira, majd a korai Jobbik álláspontjára. Ez a kettéosztottság a nyugodtabb, megfontoltabb és a radikális megoldást sürgető politikai tényezők között a magyar társadalom régi dichotómiája, olyan törésvonal, amelyet igazán talán sohasem lesz képes áthidalni az ország közvéleménye és talán a politikai szféra sem.

A politikai vezetők és a vezetettek közti elidegenedett viszonyok arra figyelmeztetnek, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni (tartósan biztosan nem) a közélet szempontjait, érdekeit és értékeit. Ez intő figyelmeztetés minden kormány számára. A civil kurázi olyan jellegzetessége a magyar közletrnek, amely időnként – adott társadalmi-politikai témák kapcsán – elő-előkerül, és befolyásolhatja a politikai vezetők vagy akár a kormányzat tevékenységét. Az elmúlt harminc év alatt erre számos példát láthattunk. Általában elmondható a magyar közletről, hogy viszonylag és egy ideig különösebb háborgás nélkül tűr, elnéz, hallgat, majd egyszer csak, ahogyan példáinkból láthattuk, megmutatja hatalmas erejét. Ezt érdemes minden kormánynak megelőzni.

¹⁵ Simon János: *Hét választás Magyarországon Országgyűlési választások kézikönyve (1989–2014)*. Budapest, CEPoliti, 2016.

Felhasznált irodalom

- Bayer József – Bajomi Lázár Péter: *Globalizáció, média, politika. A politikai kommunikáció változása a globalizáció korában*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 2005.
- Bobbio, Norberto: *Elementi di politica*. Torino, Einaudi, 2014.
- Fricz Tamás: *A népi-urbánus vita tegnap és ma*. Politikatörténeti Füzetek. Budapest, Napvilág, 1997.
- Fricz Tamás: *Az árok két oldalán. A magyar demokrácia természetrajza*. Budapest, XXI. Század Intézet, 2006.
- Gramsci, Antonio: *Az új fejedelem*. Budapest, Magyar Helikon, 1977.
- Nagy Sz. Péter (szerk.): *A népi-urbánus vita dokumentumai 1932–1947*. Budapest, Rakéta, 1990.
- Patai Mihály – Parragh László – Lentner Csaba: *Magyarország a változó világban*. Budapest, Éghajlat, 2015.
- Sartori, Giovanni: *La democrazia in trenta lezioni*. Milano, Oscar Mondadori, 2009.
- Schostak, John – Ivor F. Goodson: *Democracy, Education and Research. The Struggle for Public Life*. London, Routledge, 2019.
- Simon János: *A politikai kultúra színpépei*. Budapest, Századvég Kiadó, 2004.
- Simon János: *Hét választás Magyarországon. Országgyűlési választások kézikönyve (1989–2014)*. Budapest, CEPoliti, 2016.
- Szabó Tibor: *Naiv ország. Politikai és filozófiai írások*. Szeged, Gradus ad Parnassum, 1999.
- Szabó Tibor: *Az instabilitás kora. Tanulmányok múltról, jelenről, jövőről*, Szeged, Belvedere-Meridionale, 2014. Angol nyelven: Szabó Tibor: *Global World Instability*. Budapest, CEPoliti, 2018.
- Szabó Tibor: A civil kurázsi. *Kritika*, 44. (2015), 1–2. 13–14.
- Tomka Béla: *Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában*. Budapest, Századvég Kiadó, 2003.
- Trost, Christine – Alison L. Gash: *Conflict of Interest and Public Life: Cross-National Perspectives*. Cambridge, Cambridge University Press, 2008.
- Utasi Ágnes: *Közösség és közélet*. Budapest, MTA Politikatudományi Intézet, 2010.
- Utasi Ágnes: *Kötelékben. Szolidaritás-hálók és közélet*. Szeged, MTA Társadalomkutató Központ – Belvedere Meridionale, 2013.

Ajánlott irodalom

- Romsics Ignác: *Rendszerváltás Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014.